

ТРАВСУМІШКИ ДЛЯ ЗАЛУЖЕННЯ СХИЛОВОЇ РІЛЛІ

На сьогоднішній день для сільськогосподарського виробництва актуальним є виведення схилової ріллі із активного обробітку шляхом її залуження. Ефективність залуження схилової ріллі, в першу чергу, залежить від вдалого підбору бобових компонентів. Серед багаторічних бобових трав для створення високопродуктивних травостоїв на бідних, схилувих землях кращим виявився лядвенець рогатий.

Ключові слова: *схиліві землі, травосумішки, лядвенець рогатий, люцерна посівна, конюшина лучна, тимофіївка лучна.*

Враховуючи високу розораність сільськогосподарських угідь в Україні в цілому, а особливо в південно-західному Лісостепу, актуальним є створення сіножатей і пасовищ на ерозійно-небезпечних схилах шляхом залуження їх бобово-злаковими травосумішками [1, 3, 4]. Основна орієнтація при цьому робиться на науково обґрунтований добір видів трав з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов та їхньої алелопатичної взаємодії в сумішках, застосування маловитратних технологій і технологічних прийомів [2].

Методика досліджень. Дослідження проводили протягом 2001-2005 рр. на середньозмитих сірих лісових ґрунтах з такими агрохімічними показниками в горизонті 0-40 см: рН сольове – 5,1-5,3; вміст гумусу – 1,55%; рухомого фосфору (за Кірсановим) – 7,1; обмінного калію (за Масловою) – 10,3 мг/100 г ґрунту.

Для створення бобово-злакових травостоїв весною 2001 р. під покритв озимого жита на зелений корм (з нормою висіву 100 кг/га) були висіяні такі травосумішки:

1. Конюшина лучна, 15 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га;
2. Люцерна посівна, 15 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га;
3. Лядвенець рогатий, 8,5 кг/га + люцерна посівна, 5,5 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га;
4. Лядвенець рогатий, 12 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га.

Площа дослідної ділянки – 70 м², облікової – 20 м², повторність в досліді чотирикратна.

Метеорологічні умови в роки проведення досліджень склалися по-різному (табл. 1).

Сприятливим для формування травостоїв був рік закладки дослідів – 2001 – коли випало 769 мм опадів, дуже сприятливим 2002 р., коли відбулося дуже раннє відновлення вегетації (6 березня), а кількість опадів становила 706 мм з досить рівномірним розподілом упродовж всього вегетаційного періоду. Також сприятливим був 2005 р., протягом якого випало 779 мм опадів. В свою чергу, несприятливим був 2003 р. з пізньою, холодною і сухою весною та кількістю опадів лише 547 мм за рік. Меншою за норму була кількість опадів і в 2004 р. – 596 мм, що відповідно позначилося на рівні урожайності багаторічних трав.

Результати досліджень. Дослідження показали, що в умовах проведення дослідів найменш продуктивною виявилася травосумішка конюшини лучної з тимофіївкою лучною (табл. 2).

Лише в найсприятливішому 2002 р. ця травосумішка забезпечувала високу продуктивність. В наступні роки після випадання бобового компонента (табл. 3) і трансформації конюшино-злакового травостою у злаковий її продуктивність різко зменшилась.

Люцерно-тимофіївкова травосумішка в першому році використання практично була на рівні травосумішки конюшини лучної з тимофіївкою лучною. В наступні роки її продуктивність теж зменшилась, в першу чергу через підвищену (рН 5,1-5,3) кислотність ґрунтового розчину. Проте завдяки збереженню бобового компонента (люцерна, табл. 3) її продуктивність була в 1,6-2,0 рази вищою порівняно з першою травосумішкою.

За даних ґрунтових та погодних умов, в яких проводили дослідження, найвищу продуктивність забезпечили дво- і трикомпонентні травосумішки з участю лядвенцю рогатого. Ці травосумішки в найсприятливішому для багаторічних трав 2002 р. забезпечили продуктивність в 1,6-1,7 рази вище порівняно з травосумішками, де бобовим компонентом були тільки конюшина лучна або люцерна посівна. У найменш сприятливі для трав 2003-2004 рр. травосумішки з участю лядвенцю рогатого були в 1,7-1,9 рази продуктивнішими порівняно з травосумішкою люцерни посівної (яка серед бобових трав дослідів найбільш посухостійка). Якість сформованих травостоїв, яка характеризується динамікою компонентного складу урожаю зеленої маси (табл. 3) свідчить про високу стійкість лядвенцево-тимофіївкової травосумішки до засмічення різнотрав'ям. Ця травосуміш-

**1. Метеорологічна характеристика вегетаційних періодів 2001-2005 рр.
(за даними Рогівнянського метеопоста)**

Місяць	Середньодобова температура повітря, С°										
	Опади, мм					Середньодобова температура повітря, С°					
	роки					роки					
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005	серед- ньо- багато- річна
Березень	34,5	63,0	36,0	16,9	14,0	4,6	5,0	0,4	4,3	0,4	1,8
Квітень	55,8	37,9	6,2	15,8	56,8	10,0	8,8	7,3	9,2	9,4	8,3
Травень	36,6	77,4	20,7	81,0	63,2	14,4	16,4	18,6	14,2	15,3	14,5
Червень	121,2	76,8	21,8	42,5	72,0	16,4	17,9	19,4	17,9	17,7	17,4
Липень	92,2	103,4	174,4	94,6	51,1	21,5	22,4	20,5	20,4	20,7	19,2
Серпень	67,5	108,3	43,4	110,4	154,6	20,0	19,8	19,7	19,2	19,2	18,6
Вересень	115,1	70,9	44,6	58,6	10,5	13,7	13,5	13,9	13,9	14,4	14,2
Жовтень	21,2	48,9	54,5	15,1	76,9	10,8	8,0	7,6	10,4	9,9	8,8
Всього	544,1	586,6	401,6	434,9	599,1						

2. Збір сухої маси з бобово-злакових травостоїв, ц/га

Травосумішка	Укіс	Рік використання:			
		перший (2002)	другий (2003)	третій (2004)	четвертий (2005)
Конюшина лучна, 15 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га	1	43,6	16,3	15,0	21,4
	2	14,7	7,6	0	0
	3	15,7	4,0	4,4	4,1
	Сума	74,0	27,9	19,4	25,5
Люцерна посівна, 15 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га	1	43,7	19,7	20,0	33,4
	2	14,2	16,8	5,5	9,0
	3	19,7	8,5	13,4	9,0
	Сума	77,3	45,0	38,9	51,4
Лядвенець рогатий, 8,5 кг/га + люцерна посівна, 5,5 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га	1	61,2	35,1	33,5	43,2
	2	26,5	27,5	10,4	16,8
	3	35,2	12,4	28,6	14,6
	Сума	122,9	75,0	72,5	74,6
Лядвенець рогатий, 12 кг/га + тимофіївка лучна, 6 кг/га	1	66,6	38,2	28,5	47,5
	2	27,6	28,3	11,9	17,3
	3	35,2	12,2	30,3	15,3
	Сума	129,4	78,7	70,7	80,1
НІР ₀₅	1	3,6	2,0	2,8	1,6
	2	3,0	2,2	1,5	1,8
	3	2,7	1,1	1,9	1,0
	Сума	6,3	2,7	4,3	6,0

ка також мала найвищий вміст бобового компонента упродовж усіх років використання.

Висновки. Конюшина лучна через короткий період життя непридатна для залуження схилової ріллі. Бобово-злакова травосумішка з її участю швидко трансформується у злаково-різнотравну.

Люцерна посівна через високу вибагливість до показників родючості ґрунту (кислотність ґрунтового розчину) в умовах проведення дослідів теж менш придатна для залуження схилової ріллі.

Найкращою бобовою травою для створення травосумішок для залуження схилової ріллі в умовах дослідів виявився лядвенець рогатий.

Бібліографічний список

1. Бабич А.О. Кормове поле України //Агропром України. – 1990. – № 3. – С. 48-55.
2. Петриченко В.Ф., Макаренко П.С. Перспективи розвитку лучного кормовиробництва // Вісник аграрної науки. – 2004. – № 6 – С. 5-10.

3. Компонентний склад травосумішок за роками використання, %

Укоси	Конюшина лучна, 15 кг/га + тимофійка лучна, 6 кг/га		Люцерна посівна, 15 кг/га + тимофійка лучна, 6 кг/га		Людвенець рогатий, 8,5 кг/га + люцерна посівна, 5,5 кг/га + тимофійка лучна, 6 кг/га		Людвенець рогатий, 12 кг/га + тимофійка лучна, 6 кг/га						
	коню-шина	тимо-фійка	люце-рна	різно-трав'я	люце-рна	тимо-фійка	людвенець	тимо-фійка					
2002 рік													
1	40,2	55,9	3,9	62,8	8,0	69,0	6,3	23,6	1,1	72,0	26,6	1,4	
2	91,5	5,9	2,6	85,9	11,0	3,1	62,6	18,0	15,9	3,5	90,8	7,5	1,7
3	20,7	60,0	19,3	21,1	54,3	24,6	65,3	-	32,1	2,6	75,2	22,3	2,5
2003 рік													
1	-	98,9	1,1	38,5	59,3	2,2	66,0	5,6	28,2	0,2	78,0	21,0	1,0
2	-	80,6	19,4	42,1	48,9	9,0	71,9	5,2	21,7	1,2	77,3	21,8	0,9
3	-	87,8	12,2	38,9	44,8	16,3	48,7	2,8	40,3	8,2	52,6	43,6	3,8
2004 рік													
1	-	89,6	10,4	22,2	74,4	3,4	31,9	2,0	64,9	1,2	47,6	51,3	1,1
2	-	-	-	96,8	1,0	2,2	84,1	-	11,9	4,0	86,9	9,7	3,4
3	-	45,7	54,3	65,3	22,1	12,6	66,0	5,5	21,4	7,1	76,6	21,0	2,4
2005 рік													
1	-	82,4	17,6	49,9	45,6	4,2	49,0	0,7	47,1	3,2	59,6	38,9	1,5
2	-	-	-	86,3	10,8	2,9	67,8	1,0	29,7	1,5	75,1	22,9	2,0
3	-	46,9	53,1	49,0	34,1	16,9	49,0	0,5	49,3	1,2	55,2	43,9	0,9

3. Сайко В.Ф. Наукові основи раціонального використання земель, виведених з інтенсивного обробітку //Матеріали міжнар. конф. «Наукові основи раціонального використання земель, виведених з обробітку» – Чабани, 11-13 червня 2003 р. – К.: Фітоцентр, 2003. – С. 3-7.

4. Стефанишин Я.С. Створення сіяних сінокосів і пасовищ як метод раціонального ґрунтозахисного використання еродованих схилів //Корми і кормовиробництво. – К.: Аграрна наука, 2002. – Вип. 48. – С.75-79.